

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІНОЗЕМНИХ МОВ

На правах рукопису

БЕЛЬТІКОВА Світлана Олександрівна

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АБСОЛЮТНОЇ
КОНСТРУКЦІЇ ТА ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ТЕКСТІ
/на матеріалі сучасної англійської мови/

Спеціальність 10.02.04 - германські мови

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття вченого ступеня
кандидата філологічних наук

Київ - 1993

Науковий керівник - кандидат філологічних наук,
доцент Е.Я.Мороховська

Офіційні опоненти - доктор філологічних наук,
професор О.М.Старикова
кандидат філологічних наук,
доцент Л.Л.Кривонозька

Провідна установа - Київський державний педагогічний
інститут ім. М.В.Драгоманова

Захист відбується "11" серпня 1993 р. о _____ годині
на засіданні спеціалізованої ради К ІІЗ.І4.01 по присудженню
наукового ступеня кандидата наук у Київському державному
педагогічному інституті іноземних мов /252150, Київ - 150, вул.
Червоноармійська, 73/.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці інституту.

Автореферат розіслано "7" травня 1993 р.

Вчений секретар
спеціалізованої ради

Л.П.Смєлкова

Для лінгвістичних досліджень останніх десятиріч характерним є звернення до тексту, багатоплановість якого складає можливість його розглядання в різних напрямках, що інтегруються в рамках єдиної наукової дисципліни - лінгвістики тексту, або текст-лінгвістики. В період її становлення як самостійної галузі науки про мову основна увага лінгвістів була закономірно зосереджена на визначенні тексту як об'єкта дослідження, на вивченні його системно-структурних особливостей, на встановленні текстових категорій з урахуванням особливостей їх реалізації, про що свідчить численна лінгвістична література /Р.О.Будагов, В.В.Богданов, В.А.Бухбіндер, І.Р.Гальперін, К.А.Донилін, О.О.Леонт'єв, А.А.Мецлер, О.І.Москальська, Т.М.Ніколаєва, Ю.В.Попов, Т.П.Трегубович, З.Я.Тураєва, Є.І.Шендельс, Ф.А. van Dijk, W.Dressler, R.S.Longacre, W.Schmidt/. На сучасному етапі розвитку текстуальної лінгвістики інтерес дослідників викликає функціональний аналіз одиниць тексту, що відкриває перспективу переусвідомлення та іншої класифікації одиниць традиційної граматики. При цьому виявляються властивості, що є іманентно притаманними мовній одиниці як такій, а також властивості, що характеризують її як одиницю текстового плану, в зв'язку з чим текст розглядається як середовище функціонування мовної одиниці, в якому проявляється та реалізується її текстовість /О.П.Воробйова, В.Н.Єрхов, О.Л.Каменська, В.І.Лазарь, Т.В.Лук'янова, М.В.Ляпон, О.І.Потапова, Є.В.Сідоров, О.Н.Старикова/. Поряд з власне лінгвістичними дослідженнями тексту внаслідок інтенсивної взаємодії лінгвістики з логікою та когнітивною психологією з'являються інтердисциплінарні роботи, у фокусі розглядання яких знаходиться людина, що надає дослідженням в галузі тексту персонологічну направленість /Н.Д.Арутюнова, О.Г.Баранов, Ю.Н.Караулов, В.Б.Касевич, С.Д.Кацнельсон, В.І.Постовалова, Б.О.Серебренніков, А.А.Уфимцева/. і складає можливість підійти по-новому до вивчення особливостей функціональної орієнтації мовних одиниць у тексті.

Актуальність дисертаційної роботи зумовлюється загальною спрямованістю сучасного мовознавства на дослідження функціональних особливостей мовних одиниць в художньому тексті.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що абсолютна конструкція розглядається в її текстовому лінгвістичному статусі. При цьому визначається сфера вживання даної конструкції та виявляється специфіка її текстової орієнтації.

Об'єктом дослідження виступає абсолютна конструкція сучасної англійської мови з прийменником *with* та без нього.

Предмет аналізу складають структурно-семантичні та функціональні особливості абсолютної конструкції, для встановлення яких вживаються різні методи та прийоми структурно-семантичного та функціонального текст-аналізу.

Матеріалом дослідження послужили 7984 приклада, які одержані методом суцільної вибірки із художніх текстів сучасних англомовних авторів загальним обсягом 14500 сторінок.

В роботі переслідуються дві взаємопов'язані мети: виявлення структурно-семантичних характеристик абсолютної конструкції, що детермінують особливості її вживання, та всестороннє дослідження функціональної орієнтації і функцій даної конструкції в тексті.

Досягнення поставленої мети передбачає необхідність вирішення наступних конкретних завдань:

- розглянути пропозиційно-прєдикаційну природу абсолютної конструкції з урахуванням її лінгвістичного статусу та загальних синтаксичних характеристик;
- виявити особливості структурно-семантичної локалізації даної конструкції в тексті;
- виділити типову текстову ситуацію функціонування досліджуваної конструкції;
- визначити характер реляцій абсолютної конструкції з ядерною прєдикацією;
- встановити характер функціональної орієнтації даної конструкції в тексті.

Теоретична значимість дисертаційного дослідження полягає в тому, що воно являє собою конкретну розробку в галузі лінгвістики тексту та сприяє подальшому розвитку окремих її аспектів, а саме: реляційного, семантичного та функціонального; робота вносить певний вклад в теорію мовної особистості, в лінгвістичну персонологію і соціолінгвістику.

Практична цінність дослідження полягає у можливості використання його основних висновків і положень при читанні лекційних курсів з теоретичної граматики та стилістики, в спецкурсі по інтерпретації тексту, при навчанні письмової англійської мови, при написанні курсових та дипломних робіт.

Апробація роботи. Основні положення і результати дослідження відтворені в публікаціях автора, а також були представлені в доповідях на конференціях "Художній текст в культурному, філологічному та лінгвістичному аспектах" /Київ 1991/, "Мовно-стилістична організація тексту" /Київ 1992/, на науково-практичних кон-

ференціях молодих вчених КДПІМ /Київ 1991, 1992/. Результати роботи обговорювались на засіданнях кафедри граматики та історії англійської мови КДПІМ.

Положення, що виносяться на захист:

1. Основною сферою вживання абсолютної конструкції в англійській мові є авторське розповідання. Типовим середовищем функціонування даної конструкції виступає елементарна текстова ситуація, яка репрезентується в авторському аспекті тексту художньої літератури. Важливою ознакою такої ситуації є антропонімічність суб'єкта.

2. Абсолютна конструкція сучасної англійської мови являє собою пропозиційно-прєдикаційну одиницю, яка не є членом речення, а проявляє риси детермінантності і характеризується специфічною функціональною орієнтацією в текстовому просторі: ситуаційною та суб'єктною.

3. Ситуаційна орієнтація абсолютної конструкції реалізується при її адвербіальному вживанні, коли досліджувана конструкція відноситься до всієї ситуації, що репрезентується ядерною прєдикацією, та служить засобом вербалізації мікро- і макроситуаційних обставин, вказуючи на умови, за яких описувана ядерною прєдикацією ситуація стає реальною.

4. Суб'єктна орієнтація абсолютної конструкції є диференціюючою ознакою даної конструкції при її функціонуванні в художньому тексті і проявляється у віднесеності досліджуваної конструкції до антропонімічного суб'єкта, який може бути одиничним або множинним /груповим/. При віднесеності абсолютної конструкції до одиничного суб'єкта вона є засобом визначення тимчасових ознак суб'єкта ситуації. При віднесеності даної конструкції до групового суб'єкта вона вживається для уточнення його ролі як компонента ситуації, що описується. При цьому функціональна орієнтація абсолютної конструкції на груповий суб'єкт спряжена з можливістю його розчленування, що і досягнується за допомогою даної конструкції.

Структура роботи. Дисертаційне дослідження обсягом 169 сторінок складається із вступу, трьох розділів, загального висновку, списків основної використаної літератури та джерел ілюстративного матеріалу.

У вступі обґрунтовується вибір теми, визначаються актуальність і наукова новизна дисертаційної роботи, мета і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, висувається робоча гіпотеза, вказується матеріал аналізу, уточнюється теоретична значимість і практична цінність одержаних результатів, формулюються положення, що виносяться на захист.

У першому розділі розглядаються питання, які пов'язані з лінгвістичним статусом абсолютної конструкції, дається її загальна синтаксична характеристика, проводиться аналіз внутрішньої структури даної конструкції в розрізі виявлення якісної специфіки її формальної та семантичної структур, визначаються особливості структурно-семантичної локалізації досліджуваної конструкції в тексті, що зумовлюється її суттєвими характеристиками.

У другому розділі досліджується сфера вживання і середовище функціонування абсолютної конструкції, зроблено спробу встановлення типів текстових ситуацій в авторському аспекті художнього тексту з метою виявлення найбільш типової ситуації, розглядається характер реляцій даної конструкції з ядерною предикацією, визначається загальна функціональна орієнтація досліджуваної конструкції та проводиться комплексний аналіз особливостей її адвербіального вживання.

У третьому розділі пропонується дослідження особливостей функціонування абсолютної конструкції при її орієнтації на суб'єкт антропонімічної ситуації, встановлюється специфіка функцій даної конструкції в залежності від типу антропонімічного суб'єкта: одиничного чи групового.

У загальному висновку підсумовуються основні результати і намічаються перспективи подальших досліджень.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Сучасний етап розвитку науки про мову характеризується загальною направленістю досліджень на пізнання суті мовних одиниць, розкрити яку вважається можливим при аналізі внутрішньої структури цих одиниць. Особливості внутрішньої структури в свою чергу співвідносяться з лінгвістичним статусом мовної одиниці, її належністю до певного мовного рівня та детермінують притаманні цій одиниці зовнішні, функціональні, характеристики.

За своїм лінгвістичним статусом абсолютна конструкція є мовною одиницею синтаксичного рівня та займає певне місце в ієрархіч-

ній стратифікації одиниць даного рівня. Що до цього маються різні точки зору /В.О.Алексеева, С.Г.Агапова, В.Н.Єрхов, Н.Ф.Іртен'сва, Н.Г.Кірвалідзе, G.P.Berent /. Ми дотримуємося в роботі тої точки зору, згідно якої абсолютна конструкція розглядається як особливий тип словосполучення і тим самим протиставляється реченню /Л.Н.Бескровна, Е.Я.Мороховська/. Це зумовлено особливими синтагматичними відношеннями між утворюючими дану конструкцію мовними елементами, а саме відношеннями, які встановлюються на основі логічних відношень взаємозалежності і традиційно називаються предикативними або суб'єктно-предикативними.

Синтаксичні конструкції, між конститuentами яких реалізуються логічні відношення взаємозалежності, утворюються в результаті цієї синтагматичного процесу соціотаксису /В.А.Норинський/. Конструкції такого роду являють собою предикації і мають суб'єктно-предикатну структуру, між членами якої встановлюються предикаційні відношення. На цій підставі абсолютна конструкція визначається в роботі як предикаційне словосполучення.

Належність досліджуваної конструкції до синтаксичного рівня передбачає певні ракурси її розглядання, які виділяються у відповідності до можливого членування синтаксичних одиниць на предикативні/непредикативні, комунікативні/некомунікативні, залежні/незалежні, в зв'язку з чим абсолютна конструкція може бути охарактеризована як непредикативна, некомунікативна, залежна синтаксична одиниця у складі простого речення, що ускладнює його як у формальному, так і у семантичному відношенні. Всі ці характеристики є вторичними і зумовлюються специфікою внутрішньої /тобто формальної і семантичної/ структури абсолютної конструкції.

Специфіка семантичної структури абсолютної конструкції, зважаючи на особливість цієї структури як структури, що не піддається безпосередньому спостереженню, розкривається в роботі в ході моделювання породжуючого трансформаційного процесу, для чого використовується модель пропозиції. Семантична структура виявляє корелятивність із структурою пропозиції незалежно від онтологічного статусу останньої і трактується як пропозиційна база предикаційної одиниці. В такому розумінні специфіку внутрішньої структури предикаційної одиниці в змістовому аспекті складає пропозиційність, тобто здібність цієї одиниці передавати семіологічний зміст як концептуальне відображення ситуації позамовної дійсності.

Специфіка формальної структури абсолютної конструкції розкривається в роботі через предикаційність - формальну структурну

властивість мовної одиниці бути предикацією, тобто суб'єктно-предикатною структурою, що корелює на концептуальному рівні семантичної репрезентації із структурою пропозиції, яка в свою чергу моделює об'єктивність зв'язків елементів ситуації позамовної дійсності.

Предикаційність слід відрізнити від предикативності за такими параметрами, як властивість/категорія та референційна співвіднесеність. Предикаційність є властивістю, що забезпечує безпосередню референційну співвіднесеність висловлювання із позамовною дійсністю. Предикативність - це категорія, яка реалізує референційну співвіднесеність висловлювання із позамовною дійсністю опосередковано за допомогою певних засобів свого вираження.

З урахуванням особливостей семантичної та формальної структур абсолютна конструкція може бути визначена як мовна одиниця пропозиційно-предикаційної природи, що виявляється в її здібності до інтеграції з іншими одиницями подібної природи, внаслідок чого абсолютна конструкція розглядається в роботі як конститuent предикаційного виразу, як інтегрант предикаційного комплексу та як елемент предикаційної структури тексту, що відповідає в нашому розумінні трьом рівням структурно-семантичної локалізації даної конструкції.

Під предикаційним виразом ми розуміємо складне формально-структурне утворення, яке являє собою інтеграцію двох мовних одиниць предикаційної природи та репрезентує мікроситуацію позамовної дійсності. Предикаційний вираз є мовною моделлю речення, що містить абсолютну конструкцію, яка в зв'язку з особливістю своєї дієслівної форми необхідно виступає конститuentом такої моделі та в її складі входить у предикаційний комплекс тексту.

Предикаційний комплекс тексту розглядається в роботі як організована на основі мовних зв'язків та логіко-реляційних відношень послідовність предикаційних одиниць мови. Екстралінгвістичним референтом такого комплексу є макроситуація об'єктивного світу, яка об'єднує більше двох елементарних ситуацій. Можливість включення абсолютної конструкції в цей комплекс впливає з його неохорнідності, яка зумовлюється особливістю внутрішньої структури тексту. Виходячи з розуміння внутрішньої структури тексту як єдності семантичної та формальної /предикаційної/ структур, предикаційну структуру тексту визначаємо як структурну інформацію тексту, як формально-структурне зображення його семантичної структури. Особливість предикаційної структури детермінується особливістю структури семантичного плану, при розгляданні якої використовується модель "семантична капсула" /термін З.Я.Мороховської/. В основі її

побудови лежить диференціація понять ядра і периферії. Семантична віднесеність предикаційних одиниць до ядерної або периферійної зони ґрунтується на розмежуванні текстоутворюючих і текстоформлюючих функцій, які в свою чергу випливають в зв'язку з розмежуванням плану змісту і смислу тексту. План змісту - це інформативне ядро тексту /Т.В.Старцева/. Смісл тексту визначається як мовленнєва ситуативна характеристика плану змісту тексту /И.М.Васил'єв, С.Д.Кацнельсон, Г.П.Мельников, Н.А.Слюсарєва/. Абсолютна конструкція відноситься до периферійної зони предикаційної структури тексту, що відзначається багатоплановістю і виявляється в процесах текстоформування. В цьому полягає загальна функціональна орієнтація даної конструкції.

Рівні структурно-семантичної локалізації абсолютної конструкції як явища мовного плану співвідносяться з рівнями розглядання особливостей мовленнєвої актуалізації досліджуваної конструкції. Предикаційному виразу відповідає мовленнєва мікроситуація, предикаційному комплексу - мовленнєва макроситуація, які випливають у тексті /мовленнєвому середовищу як такому/ та являють собою два типи контексту функціонування абсолютної конструкції.

Аналіз функціональних особливостей даної конструкції проводиться в роботі в рамках мовленнєвих мікроситуацій, які можуть бути розкласифіковані на дискурсно-мовленнєві і тексто-контекстні, виходячи з канонічного поділення мовлення на дискурс і текст. Враховуючи частотність /97%, а також відсутність принципової різниці в особливостях функціонування абсолютної конструкції в цих типах ситуацій, її дослідження обмежується тексто-контекстними ситуаціями, які визначаються як мінімальний текстовий контекст вживання абсолютної конструкції, що безпосередньо взаємодіє з нею.

Тексто-контекстні ситуації відзначаються неоднорідністю. З метою встановлення їх основних типів і виявлення найбільш типового середовища функціонування абсолютної конструкції класифікаційними критеріями обрано в роботі структуру об'єктивної ситуації та характер представленості суб'єкта ситуації.

В структурі об'єктивної ситуації внаслідок здійснювання операції інтенціональної дискретизації /О.А.Коломійцева/ виділяються субстанціональні компоненти /суб'єкт, об'єкт і адресат дії/ і несубстанціональні компоненти /акціональний - діяльність суб'єкта, та ознаковий - ознаки діяльності/. Базовими компонентами ситуації є суб'єкт та його діяльність, що робить можливим два підходи до розглядання об'єктивної ситуації: коли ядром ситуації виступає діяльність суб'єкта і коли ядром ситуації визнається сам суб'єкт.

В роботі ми дотримусься другого підходу, в зв'язку з чим виникає необхідність визначити поняття суб'єкта ситуації. Це поняття є категоріальним і може бути розглянутим у формальному та змістовному планах.

У формальному плані поняття суб'єкта описується в термінах "граматичного суб'єкта", "формального суб'єкта" або "суб'єкта речення" і співвідноситься з пісьметом речення. Концептуальним корелятом його виступає "поняттєвий суб'єкт" як відображення свідомості людини деякого реального суб'єкта ситуації.

У змістовному плані категорія суб'єкта трактується антропонімічно, що впливає з розуміння діяльності як людського явища /М.О.Абдуразаков, Н.Д.Арутюнова, О.Н.Леонтьєв/. При цьому не відкидається можливість неантропонімічної представленості суб'єкта, що пов'язано з еволюцією в людському пізнанні /Ю.М.Караулов/. Однак, границі семантичної протиставленості антропонімічного і неантропонімічного суб'єктів не стираються. Це послужило підставою для поділення тексто-контекстних ситуацій функціонування абсолютної конструкції на антропонімічні і неантропонімічні, а також дозволило виіслити тексто-контекстну антропонімічну ситуацію як найбільш типове середовище, в якому дана конструкція може зустрітисл /90% - 5490 прикладів/:

A younger nurse inside looked up and moved toward them, her eyes above the mask inquiring (A.Hailey)

Тексто-контекстна антропонімічна ситуація представлена в роботі двома різновидами - моно-суб'єктною і групо-суб'єктною. Їх розмежування перелбчається характером самої конструкції, яка з урахуванням тих самих класифікаційних критеріїв може бути в одному випадку антропонімічною, в іншому - неантропонімічною, що певним чином впливає на характер реляцій і тип функціональної орієнтації даної конструкції в ситуації.

Що до моно-суб'єктної ситуації, між абсолютною конструкцією і ядерною предикацією встановлюються відношення ад'юнктивного типу, які в залежності від природи ядра можуть бути модифікативними і комплементаривними /Е.Я.Мороховська/. Ад'юнктивно-модифікативні відношення виявляються в тому, що абсолютна конструкція предлає залежною від субстантивного ядра, тобто від суб'єкта ситуації. Відповідно, відношення між даною конструкцією і ядерною предикацією визначаються як ад'юнктивно-комплементаивні при зменшуванні залежності досліджуваної конструкції від суб'єкта та її віднесеності до всієї предикації.

Засобом реалізації відношень обох типів є семантичні кореля-

тивні зв'язки, серед яких найбільш стійким і показовим виявлено міжсуб'єктний зв'язок. В результаті обробки матеріалу виділено три ступені цього зв'язку: сильний, слабкий і нульовий, які представлені в роботі у вигляді шкали міжсуб'єктної семантичної корелятивності. На базі цієї шкали побудована інша - шкала антропонімічності, яка відображає характер семантики іменного елемента абсолютної конструкції. Застосування тезаурусного принципу класифікації робить можливим диференціацію трьох поняттєвих груп номінаторів: номінаторів стану, номінаторів мікрообстановки і номінаторів макрообстановки.

Номінатори першої групи передають внутрішній і зовнішній стан суб'єкта ситуації і характеризуються особистою направленістю значення /Л.І.Булатецька/, в зв'язку з чим антропонімічний суб'єкт виступає як єдино можливий носій властивостей, що ними номінуються. При виділенні другої і третьої груп ми виходимо з розуміння обстановки як поняття, яке включає, з однієї сторони, предметне оточення, з другої - ситуативне оточення /А.О.Кирилкова/. Предметне оточення відповідає поняттю мікрообстановки, під якою розглядається в роботі близький предметний світ, що оточує суб'єкта ситуації або знаходиться в полі його зору /В.В.Богданов, Д.Д.Хаймс/. Відповідно, макрообстановка являє собою ситуативне оточення суб'єкта, дальній предметний світ суб'єкта, який виступає ситуативним фоном в даній ситуації.

Представленість іменного елемента номінатором стану свідчить про сильний ступінь міжсуб'єктної семантичної корелятивності між ядерною преїкацією і абсолютною конструкцією, яка у функціональному відношенні може бути визначена як суб'єктно-орієнтована. Це явище розглядається в роботі як суб'єктна атракція:

Ann Riordan leaned towards him, her eyes hurt and clouded
(R.Chandler)

Якщо іменний елемент виражається номінатором мікрообстановки, абсолютна конструкція реалізує слабкий ступінь міжсуб'єктної семантичної корелятивності та відноситься до всієї ядерної преїкації. Проте абсолютна конструкція ще не зовсім звільнюється від атракції суб'єктом, на підставі чого відношення, що встановлюються між нею та ядерною преїкацією, можна визначити як модифікативно-комплементативні, а саму конструкцію у функціональному відношенні як мікроситуаційно-орієнтовану:

Glass in hand, he continued reading (I. Shaw)

Вживання в позиції іменного елемента номінатора макрообстанов-

ки свідчить про нульовий ступінь міжсуб'єктної семантичної корелятивності та макроситуаційну орієнтацію абсолютної конструкції:

He stood with his back to it, the morning sea behind him

(A.Halley)

Двоїстість функціональної орієнтації /на суб'єкт і на ситуацію/ характерна для абсолютної конструкції також в групо-суб'єктній ситуації, але проявляється якісно інакше. Між даною конструкцією і ядерною предикацією встановлюються відношення аднективного типу у формі специфікації, що відповідає більшій незалежності абсолютної конструкції від ядерної предикації та одночасній спільності семіологічного змісту. Остання передбачає наявність певних корелятивних зв'язків між даною конструкцією і ядерною предикацією, дослідження яких дозволило виділити позитивний і негативний ступені міжсуб'єктної корелятивності. Наявність міжсуб'єктної корелятивності /позитивний ступінь/ розглядається в роботі як сигнал суб'єктної орієнтації абсолютної конструкції:

The Mc.Gregors were there, Tim leaning against the stove, Mrs.McGregor expressionless on a chair, Susan beside her (J.Aiken)

Її відсутність /негативний ступінь/ супроводжується ситуаційною орієнтацією даної конструкції:

Gracefully Noelle rose to her feet and moved toward the bench, Chotas at her side (S.Sheldon)

Кількісне співвідношення випадків проявлення абсолютною конструкцією суб'єктної і ситуаційної орієнтації у тексто-контекстній антропонімічній ситуації в цілому свідчить про те, що найбільш типовою для даної конструкції є орієнтація на антропонімічний суб'єкт /72% - 5135 прикладів/, яку не має можливості розглядати як проявлення абсолютною конструкцією адвербіальності. Риси адвербіальності, без сумніву, притаманні даній конструкції і проявляються найбільш яскраво при її ситуаційній орієнтації.

В моно-суб'єктній ситуації абсолютна конструкція є засобом вербалізації супутніх мікро- та макрообставин, а також характеризує ситуацію у відношенні часу, причини/наслідку, або вказує на умови, за яких репрезентуєма ситуація стає реальною:

He sat on the bed, airline schedules scattered over the spread (R.Ludlum)

He lay in bed, the morning sun streaming through the ocean-side windows of the North Shore house (R.Ludlum)

Now, with a paintbrush in his hand and a live model in front of him, Tony began to create (S.Sheldon)

It was a week and a half since they had last been together, conflicting schedules having kept them apart (A.Halley)

Мікроситуаційна орієнтація абсолютної конструкції може супроводжуватись також імплікацією інтенціонального та емоціонального стану суб'єкта, або характеристикою його у відношенні його позиційної орієнтації у просторі:

The front door opened to his touch with a slight creak and he moved into the hall, the Sten gun ready (J.Higgins)

She was reading a newspaper, a bottle of coca-cola in front of her (I.Shaw)

Щею інакше проявляється ситуаційна орієнтація абсолютної конструкції в групо-суб'єктній ситуації. В зв'язку з антропонімічністю іменного елемента даної конструкції поняття обстановки не є релевантним для описування особливостей її функціонування в даному типі ситуацій. Ситуаційна орієнтація абсолютної конструкції в групо-суб'єктній ситуації полягає у введенні в ситуацію податкових учасників:

Karim came running out of the shadows, with two men on his heels (I.Fleming)

Larry gave her a brief smile, then turned and started up the path, Catherine following behind him (S.Seldon)

При цьому обидва суб'єкта характеризуються у відношенні однонаправленості і однорідності дій, що ними виконуються.

За характером проявлення ситуаційної орієнтації абсолютна конструкція є адвербіальною. З цієї своєї властивості вона досліджувалась протягом повного часу в термінах теорії членів речення. Її функціональне навантаження ставилося в безпосередню залежність від семантики дієслова ядерної предикації. Однак, низька частотність зустрічальності абсолютної конструкції в обставинних функціях дозволяє вивести, що адвербіальність не складає її вичерпну характеристику. В зв'язку з цим в роботі проводиться аналіз, який підтверджує, що адвербіальність, яка не ставилась під сумнів, є наслідком не зовсім правомірної екстраполяції даних про подібні одиниці з латинської граматики в граматику англійської мови.

Відношення, які встановлюються між абсолютною конструкцією і ядерною предикацією, певним чином впливають на особливості проявлення цієї суб'єктної орієнтації.

Ад'юнктивно-модифікативні відношення в моно-суб'єктній ситуації сигналізують про виконання абсолютною конструкцією характеруючої функції, в рамках якої дана конструкція може виступати

характеризатором зовнішнього та внутрішнього станів суб'єкта ситуації, які є інстантними ознаками суб'єкта і релевантні для нього протягом обмеженого відрізка оповідання /Л.С.Кослякова/.

Як характеризатор зовнішнього стану суб'єкта абсолютна конструкція визначає його з точки зору фізичного стану, позиційної орієнтації у просторі, певних зовнішніх даних. Функція характеризації фізичного стану суб'єкта може здійснюватися у безпосередній та опосередкованій формах:

He was back in the Karroo again, his body broken (S.Sheldon)

He walked out into the sunshine slowly, his clothes hanging loose around his body (S.Sheldon)

У ряді випадків фізичний стан супроводжується певним психічним станом, який передбачається, імплікується контекстом або представлений у ньому експліцитно:

The pinches became excruciating shafts of pain, and he was crawling through the dessert again, naked, his body broken (S.Sheldon)

Werner crouched, blood on his face where the flying glass had cut him (J.Higgins)

При дослідженні особливостей характеризації позиційної орієнтації суб'єкта ситуації ми виходимо з розуміння пози як форми просторової координації суб'єкта як цілісної системи відносно інших співіснуючих систем, а також окремих частин системи відносно одної або інших частин співіснуючих систем. Згідно цього визначення позиційну орієнтацію суб'єкта можна розглядати, з однієї сторони, як власне позу, а з другої - як положення суб'єкта відносно інших учасників ситуації, в зв'язку з чим абсолютна конструкція кваліфікується як характеризатор пози суб'єкта та як характеризатор положення суб'єкта відносно інших учасників ситуації:

She was sitting sideways on the stairs, her feet under her (I.Murdoch)

Margaret was standing at the stove over a frying pan, her back to them (S.Sheldon)

В обох випадках може мати місце імплікація певного психічного або інтенціонального стану суб'єкта ситуації:

Kronsteen sat looking up at the ceiling, the tips of his fingers joined in front of him (J.Higgins)

He went back into his own room and sat on the bed, his hand on the telephone (R.Ludlum)

Імплікація фізичного або психічного стану спостерігається також

коли абсолютна конструкція є засобом описування зовнішності суб'єкта антропонімічної ситуації:

Petride stood up, his powerful chest expanding beneath the soldier's clothes (R.Ludlum)

He stood at the boardroom table casually, shoulders slightly hunched as usual, leaning forward momentarily to catch sight of those directors on his right and left as well as others facing him (A.Hailey)

Як характеризатор внутрішнього стану суб'єкта абсолютна конструкція передає інформацію про той внутрішній світ людини, який утворюють почуттєві враження, відчуття, створювання яви, емоції, настрої та інші ментальні явища /І.О.Іноземцева/. Їх можна об'єднати в єдине поняття психічного стану.

Під психічним станом слід розуміти конкретне проявлення психіки суб'єкта в певний період часу /Н.Д.Левітов, Ю.Є.Сосновікова/. Серед психічних станів, що виражаються за допомогою абсолютної конструкції, можна виділити чотири групи, відповідно з якими проводиться диференціація функцій абсолютної конструкції. Вона може виступати характеризатором стану уваги, стану свідомості, стану органічних відчуттів та емоціонального стану суб'єкта ситуації:

"That's fine", Craig said, his mind on other things (I.Shaw)

Catherine stared at the two of them, her mind paralyzed, refusing to function (S.Sheldon)

She waited until he had gone, and then crawled out of bed, her body burning with pain (S.Sheldon)

She threw the windows open and leaned into the rain, a tremendous feeling of elation, of release filling her (J.Higgins).

Вказані функції розглядаються у відношенні способу характеристики. Характеризація абсолютною конструкцією станів уваги, свідомості та органічних відчуттів здійснюється шляхом описування самого процесу їх переживання суб'єктом ситуації, тобто має місце дескрипція самого стану як такого у відношенні його інтенсивності, ступеню охопленості суб'єкта цим станом, стійкості, тривалості, тобто в плані поширення стану "всередині системи" /"всередині суб'єкта"/. Що до емоційних станів, то вони одержують мовну репрезентацію за допомогою абсолютної конструкції як шляхом дескрипції, так і шляхом вказівки на спосіб його проявлення. Причому характе-

ристика емоційного стану суб'єкта абсолютною конструкцією через його зовнішнє проявлення відбувається у переважній більшості випадків /92%/. Існують різні способи зовнішньої експресії емоційних станів: міміка, жести, мікродруки, дії, вчинки, вегетативні проявлення, поведінка:

Nelson returns from the football game with a bruised upper lip, his smile lopsided and happy (J.Updike)

"A lie! That is a lie!" Donatti caught himself, his lips trembling (R.Ludlum)

On the morning the third interview was to take place, David walked into the Kate's office, his face chalk white. "Is my job still open?" (S.Sheldon)

Особливим випадком характеристики абсолютною конструкцією емоційного стану суб'єкта є характеристика цього стану через мовленнєву діяльність суб'єкта /15% всіх вживань конструкції в функції характеристизатора зовнішнього стану суб'єкта/:

"Floyd", Hayward began, his voice pitched low and serious, "I'm deeply sorry to be the one to convey some sad and tragic news" (A.Hailey)

"Say, didn't I see you before?", she asked suddenly, a note of suspicion crawling around in her voice (R.Chandler)

Зовнішнє проявлення психічного стану являє собою просторову характеристику цього стану. Проте психічний стан має також певні часові характеристики, у відношенні яких психічний стан розглядається як спряжений з теперішнім часом, однак, в ньому може проступати минуле і проявляється майбутнє. Зафіксовані випадки, коли абсолютна конструкція як засіб мовної репрезентації психічного стану експлікує той стан, в якому суб'єкт ситуації знаходився в певний момент у минулому і яке є причиною теперішнього стану або дії суб'єкта ситуації:

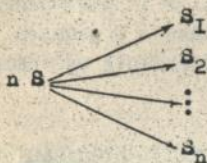
They walked in silence, her rebuke between them (I.Shaw)

The priest of Xenope paused, the memory painful (R.Ludlum)

В групо-суб'єктній ситуації між абсолютною конструкцією і явною предикацією встановлюються апнективно-специфікативні відношення. Вони проявляються у виконванні даною конструкцією функції специфікації, яка конкретизується у випадку суб'єктної орієнтації абсолютної конструкції в функцію специфікації групового суб'єкта, реалізується у напрямку "ціле - частина" і базується на встановленні між даною конструкцією і явною предикацією трьох типів семантичних відношень, за характером яких ми вицілем три

типи міжсуб'єктного семантичного корелятивного зв'язку: сукупний, несукупний і партитивний /С.А.Жаботинська/.

При встановленні семантичних відношень несукупності суб'єкт ядерної предикації розглядається як кількісно визначена група одnorічних одиничних суб'єктів, які мисляться самостійними сутностями, не співпадають один з одним за характером діяльності, але об'єднуються з точки зору просторово-часових оцінок. У функціональне навантаження абсолютної конструкції входить експлікація кожного з одиничних суб'єктів групового суб'єкта та специфікація їх діяльності в ситуації, що описується:

*They had both been rolling and shaping
bisquick backing mix, Janita providing
a top for the meat pie, Estela manipu-
lating a purloined piece of the dough
with her tiny fingers as imagination
promoted (A.Halley)*

Семантичні відношення сукупності складають передумову для розглядання групового суб'єкта, представленого кількісно визначеною групою одиничних суб'єктів, як єдиного цілого, якому притаманна спільність просторово-часових оцінок, а також спільність діяльності:

$n S \rightarrow S_1 + S_2 + \dots + S_n$

*For the next four minutes they stood
there in silence, each engrossed in
his own thoughts (S.Sheldon)*

Фактором, що дозволяє об'єднати та порівняти семантичні відношення несукупності і сукупності є те, що і в першому, і в другому випадку специфікація торкається всього групового суб'єкта, розчленовано чи нерозчленовано. В такому розумінні відношення несукупності і сукупності можуть бути протиставлені партитивним відношенням між суб'єктом ситуації, що репрезентується ядерною предикацією, та суб'єктом ситуації, засобом вербалізації якої виступає досліджувана конструкція. Партитивні відношення мають місце при відчуженні від групового суб'єкта певного числа одиничних суб'єктів та їх експлікації в суб'єкті ситуації, яка описується абсолютною конструкцією. Дана конструкція уточнює, деталізує, виділяє з вілтинком контрастності діяльність одного або кількох одиничних суб'єктів загального групового суб'єкта:

$n S \rightarrow m S (1 \leq m < n)$

*They began to walk on slowly together,
she swinging the bag (I.Murdoch)*

Відсутність прикладів, які ілюструють розвиток аднективно-специфікативних відношень у напрямку "частина - ціле", що у функціональному відношенні відповідало б виконуванню абсолютної конструкцією генералізуючої функції, свідчить про те, що така функція даній конструкції не притаманна.

Підсумовуючи сказане, відзначимо, що досліджені структурно-семантичні та функціональні особливості абсолютної конструкції є відображенням її текстової природи, яку розглянено в роботі як проявлення даною конструкцією детермінантності в реченні, про що свідчить характер функціонального навантаження абсолютної конструкції.

Текстова природа даної конструкції може бути досліджена також в іншому плані. Інтерес викликають такі аспекти, як 1/ розглядання абсолютної конструкції як характеристатора персонажа і 2/ аналіз даної конструкції у системі інших засобів характеристики суб'єкта антропонімічної ситуації.

Основні положення дисертації відбито у наступних публікаціях:

1. Абсолютна дієприкметникова конструкція з прийменником як засіб мовної репрезентації в художньому тексті елементів концептуальної картини світу // Художній текст в культурному, філологічному та лінгвістичному аспектах: Тез. міжвуз. конф. / КДПІМ. - Київ, 1991. - С. 9-10.
2. Абсолютні дієприкметникові конструкції в тексті // Синтаксис, семантика і прагматика мовних одиниць: Зб. наук. пр. / Київ. держ. ун-т ім. Т.Г.Шевченка. - Київ, 1992. - С.17-20.
3. Роль контексту в актуалізації смислу абсолютної конструкції сучасної англійської мови // Мовно-стилістична організація тексту: Зб. наук. пр. / КДПІМ. - Київ, 1993 /Подано до друку/.
4. Некоторые аспекты функционального описания абсолютной конструкции современного английского языка // Проблема функционального описания языковых единиц: Сб. науч. тр. - Екатеринбург, 1993 /Подано до друку/.

Підп. до друку 18.04.93.

Папір друк. № 3 . Спосіб друку офсетний. Умовн. друк. арк. 293 .

Умовн. фарбо-відб. 1,16 . Обл.-вид. арк. 1,0 .

Тираж 100 . Зам. № 4-70 . Безплатно.

Фірма «ВІПОЛ»

252151, Київ, вул. Волинська, 60.

210601

Безплатно

AB 27.567